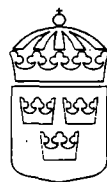

Trafikutskottets betänkande

1989/90:TU7

Sjömanspensioneringen

1989/90
TU7

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att den särskilda sjömanspensioneringen avskaffas fr.o.m. den 1 januari 1990.

Utskottet anser att övergångsreglerna bör ges en generösare utformning jämfört med förslagen i propositionen. Sålunda förordar utskottet att alla sjömän som den 1 januari 1990 har uppfyllt kvalifikationskraven bör ges rätt till reducerad pension.

Vpk- och mp-ledamöterna anför i var sin reservation att propositionen bör avslås av riksdagen.

Propositionen

Regeringen (kommunikationsdepartementet) föreslår i proposition 1989/90:4 om sjömanspensioneringen att riksdagen godkänner vad föredragande departementschefen har anfört om upphävande av det särskilda pensionssystemet för sjömän.

Motionerna

1989/90:T1 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens proposition 1989/90:4 om att upphäva kungörelsen om sjömanspensionen,
2. att riksdagen begär att regeringen skall återkomma med förslag till en finansiering som säkerställer att sjömännens pensionssystem bibehålls.

1989/90:T2 av Gunhild Bolander och Sven-Olof Petersson (båda c) vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1989/90:4.

1989/90:T3 av Roy Ottosson m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1989/90:4.

1989/90:T4 av Gullan Lindblad m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av det särskilda pensionssystemet för sjömän.

1989/90:T5 av Kenth Skårvik m.fl. (fp) vari yrkas

1989/90:TU7

1. att riksdagen avslår propositionen,
2. att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag sedan överenskom-
melse träffats mellan parterna om annan reglering av pensionsfrågan,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i
motionen anförts om rättvisa övergångsregler.

1989/90:T6 av Lena Öhrsvik (s) vari yrkas att riksdagen inom förelig-
gande finansiellt utrymme beslutar om vissa justeringar av avtrapp-
ningsreglerna för sjömanspensioneringen i enlighet med vad som an-
förts i motionen.

Nuvarande bestämmelser

Den särskilda sjömanspensioneringen i statlig regi tillkom år 1864. Nu gällande regler trädde i kraft den 1 juli 1972. Pensionen får betalas ut till sjömän mellan 55 och 65 års ålder. Pensioneringen är begränsad till manskap och gäller utan särskilda inskränkningar även för utländska medborgare som har tjänstgjort i den svenska handelsflottan. Sjömannen är berättigad till pension om han har fullgjort minst 120 anställningsmånader då han är mellan 30 och 60 år och om minst 80 månader av denna tid infallit efter det att han fyllt 40 år.

Sjömanspensionens årsbelopp får normalt inte överstiga ett och ett halvt basbelopp. Ändras basbeloppet skall pensionens årsbelopp räknas om. Pensionen kan tas ut vid högre ålder än 55 år. I så fall ökas pensionsbeloppet med 1,2 % för varje månad som har förflutit från 55 år till dess pensionen börjar utgå. För tid som infaller efter det att sjömannen har fyllt 62 år utgår inga tillägg. Sjömanspensionen samordnas med vissa andra pensioner och förmåner.

Ursprungligen bekostade staten pensioneringen. Senare tillkom hyresavgifter, som sjömännen själva betalade, och redaravgifter. Numera bekostas pensioneringen helt genom redaravgifter och fondmedel. Redaravgiften uppgår fr.o.m. år 1985 till 1,2 % av avgiftsunderlaget.

Inkomsterna av räntor och redaravgifter har varit i stort sett oförändrade under de senaste fem åren. För budgetåret 1987/88 uppgick ränteinkomsterna av fondmedlen till 8,4 milj.kr. och inkomsterna från redaravgifterna till ca 19 milj.kr. Under detta budgetår uppgick pensionsutbetalningarna till 46,2 milj.kr.

Under en längre tid har försök gjorts att ersätta den statligt reglerade sjömanspensioneringen med kollektivavtal. Dessa försök har emellertid misslyckats.

Förslagen i propositionen

Kommunikationsministern anser att det numera inte kan åberopas några sociala skäl för bibehållandet av ett särskilt pensionssystem för sjömän. Det finns inget som talar för att nutidens sjömän skulle ha större behov än andra motsvarande yrkeskategorier av en förtida

pensionering. Enligt propositionen medför utbyggnaden av den allmänna försäkringen, genom bl.a. vidgade möjligheter till förtidspension och möjlighet till delpension vid 60 års ålder, att uppkommande behov kan tillgodoses på annat sätt än genom sjömanspensionerna.

Redaravgifterna räcker inte till för att täcka pensionskostnaderna. De fonderade medlen avtappas snabbt. Om den särskilda sjömanspensioneringen skall behållas medför detta att en kraftig höjning av redaravgiften måste genomföras eller att kostnaden för pensionen kommer att belasta statsbudgeten. En höjning av redaravgiften i den utsträckning som skulle behövas skulle enligt propositionen helt strida mot syftet med de sjöfartspolitiska åtgärder som riksdagen under år 1988 beslutat om och kan därför inte komma i fråga (prop. 1987/88:129, bet. TU 27, rskr. 337 samt prop. 1988/89:56, bet. TU6, rskr. 85).

Kommunikationsministern framhåller vidare att riksdagen tidigare avisat tanken på att staten skulle överta ansvaret för sjömanspensioneringen (prop. 1983/84:123, bet. TU 29, rskr. 318).

Mot bakgrund av det anförda förordar kommunikationsministern att den särskilda sjömanspensioneringen avskaffas och att 1972 års kungörelse upphävs fr.o.m. den 1 januari 1990. Ett avskaffande av systemet kräver dock enligt propositionen vissa övergångsregler. Utgångspunkten föreslås vara att alla pensioner som beslutats före den 1 januari 1990 skall utgå. Departementschefen anser det rimligt att beräkningsunderlaget för dessa pensioner i fortsättningen utgår från 1989 års basbelopp. Någon ändring av pensionsbeloppet skall alltså inte ske även om basbeloppet ändras.

För att åstadkomma en rimlig övergångslösning anser kommunikationsministern att sjömän, som vid upphävandet av 1972 års kungörelse är mellan 51 och 55 år och som redan uppfyllt kvalifikationskraven för pension, bör ges rätt till en reducerad pension enligt särskilda övergångsbestämmelser. Han bedömer att avtrappningsreglerna bör ges följande utformning.

Alder den 1 januari 1990	Andel i procent av den pension som skulle ha utgått enligt 1972 års kungörelse beräknad efter 1989 års basbelopp
51 år	20 %
52 år	40 %
53 år	60 %
54 år	80 %

Enligt propositionen bör utgångspunkten vara att redaravgiften bibehålls oförändrad under avvecklingsperioden. Behovet av kapital under denna period uppgår totalt till 258 milj.kr. Detta belopp avses täcka kostnaderna för redan beviljade pensioner samt övergångspensioner under tiden 1990—2002. Under perioden 1992—1995 behöver fonden tillföras medel utöver redaravgifterna för att i första hand finansiera de föreslagna avtrappningsreglerna. Därefter beräknas ett överskott. Det underskott som uppstår under första hälften av 1990-talet föreslås finansieras genom upplåning. Upplåningsbehovet anges till ca 50

milj.kr. Det överskott som uppstår tiden därefter skall användas för återbetalning och för att täcka kostnaderna för den nödvändiga upplåningen.

1989/90:TU7

Utskottet

Avskaffande av den särskilda sjömanspensioneringen

I motion T1 (vpk) yrkas att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag att avskaffa sjömanspensioneringen samt att regeringen får i uppdrag att återkomma med förslag till en finansiering som säkerställer att sjömännens pensionssystem bibehålls. Enligt motionen är sjömännens arbets- och livssituation inte jämförbar med någon annan grupp.

I motion T2 (c) yrkas att riksdagen avslår propositionen. Därmed ges möjlighet att ånyo försöka lösa frågan avtalsvägen. Enligt motionärerna är det märkligt att regeringen framlägger förslag som i ett enda drag berövar en grupp arbetstagare ett trygghetssystem de förväntat sig bestå i någon form.

Även i motion T3 (mp) yrkas att riksdagen avslår propositionen. Motionärerna anser att en tillfredsställande uppgörelse om ett avtalsreglerat pensionssystem eller motsvarande bör komma till stånd innan sjömanspensioneringen avskaffas.

I motion T5 (fp) framhålls att den statliga sjömanspensionen bör avlösas av en avtalsreglerad pension. De yrkar att riksdagen avslår propositionen och att regeringen utarbetar ett nytt förslag sedan överenskommelse träffats mellan parterna om annan reglering av pensionsfrågan.

I likhet med departementschefen anser utskottet att den särskilda sjömanspensioneringen bör avskaffas och att därför 1972 års kungörelse bör upphävas fr.o.m. den 1 januari 1990. Utbyggnaden av den allmänna försäkringen genom bl.a. vidgade möjligheter till förtidspension och delpension vid 60 års ålder medför att uppkommande behov till väsentlig del kan tillgodoses på annat sätt än genom sjömanspensionerna.

I flera av motionerna framförs att frågan om sjömanspensioneringen bör lösas genom avtal mellan sjöarbetsmarknadens parter. Som framgår av propositionen har under en lång följd av år försök gjorts att träffa en sådan uppgörelse. Dessa försök har emellertid varit utan framgång. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är mycket angeläget att sjöarbetsmarknadens parter förmår sluta ett avtal som kan ersätta den särskilda sjömanspensioneringen. Sådana pensionsavtal har såväl Sveriges Fartygsbefälsförening som Svenska Maskinbefälsförbundet slutit med Sveriges Redareförening.

Ett bibehållande av de särskilda pensionsförmånerna kräver, om inget avtal slutes, antingen att redaravgiften höjs kraftigt eller att statsbudgeten belastas. En höjning av redaravgiften skulle, som framhålls i propositionen, strida mot de sjöfartspolitiska åtgärder som

riksdagen beslutade om år 1988 (prop. 1987/88:129, bet. TU 27, rskr. 337 samt prop. 1988/89:56, bet. TU6, rskr. 85). Riksdagen har tidigare avvisat tanken på att staten skulle överta ansvaret för sjömanspensioneringen genom att bekosta den och dess administration (prop. 1983/84:123, bet. TU 29, rskr. 318).

Av det anförda följer att utskottet tillstyrker förslaget i propositionen att den särskilda sjömanspensioneringen avskaffas och avstyrker de nu behandlade motionsyrkandena.

Övergångsregler

I motion T4 (m) framhålls att det numera inte finns skäl för staten att lagstifta om en särskild sjömanspension. I den mån en sådan pension bedöms som angelägen, bör den regleras i kollektivavtal utan statens inblandning. Motionärerna anser dock att de sjömän som är berättigade till pension enligt nuvarande regler också skall erhålla sådan.

I motion T5 (fp) framhålls att regeringens förslag till avveckling är orättvist. Staten bör garantera generösa övergångsregler så att alla sjömän får rätt till den pension de tjänat in enligt 1972 års kungörelse.

I motion T6 (s) framhålls att även sjömän som är yngre än 51 år och som uppfyller krav på pension bör få pension enligt särskilda övergångsregler. Enligt motionären finns det ett större finansiellt utrymme än vad som anges i propositionen. Budgetmedel bör inte användas för att finansiera en justering av avtrappningsreglerna.

För att åstadkomma en rimlig övergångslösning föreslås i propositionen att sjömän, som vid tidpunkten för upphävandet av 1972 års kungörelse är mellan 51 och 55 år och som redan har uppfyllt kvalifikationskraven för pension, ges rätt till en reducerad pension enligt särskilda övergångsbestämmelser.

Förslaget innebär att vissa sjömän som den 1 januari 1990 uppfyller kvalifikationskraven inte kommer att få någon sjömanspension alls. De sjömän som sålunda berörs är de som vid detta tillfälle uppnått en ålder av 46 år och 8 månader men ej fyllt 51 år.

Utskottet anser att även dessa sjömän bör få rätt till pension. Övergångsreglerna bör därför ändras så att sjömän i ovan angivna åldersintervall som vid tidpunkten för upphävandet av 1972 års kungörelse har uppfyllt kvalifikationskraven får rätt till reducerad pension. Reduktionen av pensionen för denna åldersgrupp bör enligt utskottets mening motsvara den som föreslås gälla för de sjömän som den 1 januari 1990 fyllt 51 år. Det betyder att 20 % av sjömanspensionen, beräknad efter 1989 års basbelopp, kommer att utbetalas.

I övrigt godtar utskottet de i propositionen föreslagna övergångsreglerna. Det innebär bl.a. att utgångspunkten bör vara att alla pensioner som beslutats före den 1 januari 1990 fortfarande skall utgå men att beräkningsunderlaget för dessa pensioner i fortsättningen skall utgå från 1989 års basbelopp. Någon ändring i pensionsbeloppen bör således inte ske även om basbeloppet ändras.

Regeringens förslag innebär ett kapitalbehov för redan beviljade pensioner och övergångspensioner på totalt 258 milj.kr. under avvecklingsperioden 1990—2002. För att finansiera dessa kostnader förutsätts att redaravgiften bibehålls oförändrad under avvecklingsperioden. Under perioden 1992—1995 uppkommer ett underskott i fonden som måste finansieras genom upplåning. Upplåningsbehovet antas uppgå till ca 50 milj.kr. Under perioden därefter beräknas ett överskott som skall användas för att täcka kostnaderna för den nödvändiga upplåningen.

Utskottets förslag till förändrade övergångsregler innebär en total merkostnad på i storleksordningen 25 milj.kr. samt att avvecklingsperioden förlängs med fyra år. För att finansiera dessa kostnader torde det bli nödvändigt att bibehålla redaravgiften under hela eller delar av den förlängda avvecklingsperioden. Upplåningsbehovet kommer att öka med ca 10 milj.kr. Dessa uppgifter har utskottet under hand inhämtat från handelsflottans pensionsanstalt.

En rad svårbedömda faktorer påverkar dessa beräkningar och därmed tidpunkten för när redaravgiften kan upphöra. Det gäller t.ex. antalet ombordanställda i den svenskflaggade handelsflottan och löneutvecklingen för dem.

Utskottets ställningstagande till utformningen av övergångsreglerna, vilket innebär att syftet med motionsyrkandena till väsentlig del blir tillgodosett, bör av riksdagen ges regeringen till känna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *avskaffande av den särskilda sjömanspensioneringen*

att riksdagen med avslag på motionerna 1989/90:T1, 1989/90:T2, 1989/90:T3 och 1989/90:T5 yrkandena 1 och 2 lämnar utan erinran vad som anförts i propositionen,

res. 1 (vpk)

res. 2 (mp)

2. beträffande *övergångsregler*

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motionerna 1989/90:T4, 1989/90:T5 yrkande 3 och 1989/90:T6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 16 november 1989

På trafikutskottets vägnar

Birger Rosqvist

Närvarande: Birger Rosqvist (s), Rolf Clarkson (m), Ove Karlsson (s), Olle Östrand (s), Kenth Skärvik (fp), Elving Andersson (c) Sven-Gösta

Signell (s), Margit Sandéhn (s), Rune Johansson (s), Sten Andersson i Malmö (m), Hugo Bergdahl (fp), Viola Claesson (vpk), Roy Ottosson (mp), Jarl Lander (s), Yngve Wernersson (s), Tom Heyman (m) och Anders Svärd (c).

1989/90:TU7

Reservationer

1. Avskaffande av den särskilda sjömanspensioneringen (mom. 1)

Viola Claesson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "I likhet" och på s. 5 slutar med "behandlade motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

Regeringens förslag medför en mycket snabb avveckling av sjöfolkets pensionssystem. Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion T1 (vpk) att detta innebär ett hårt angrepp på en mindre grupp yrkesarbetande medborgare som har en arbets- och livssituation som inte är jämförbar med någon annan grupp.

Utskottet finner det också anmärkningsvärt att regeringen inte låtit remissbehandla förslaget innan det lades på riksdagens bord. Därmed har sjömännen och deras förtroendevalda inte fått möjlighet att framlägga sina synpunkter.

Svenska Sjöfolksförbundet har gjort egna beräkningar av kostnader för sjömanspensioneringen. Dessa beräkningar visar att handelsflottans pensionsanstalt (HPA) underskattat de framtida inkomster som redaravgifterna genererar. Detta beror framför allt på att HPA inte tagit hänsyn till bruttolöneökningarna i sjöfartsbranschen samt till det faktum att handelsflottan ökar i omfattning.

Utskottet anser att den särskilda sjömanspensioneringen bör bibehållas. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till finansiering.

Av det anförda följer att propositionen bör avslås av riksdagen. Utskottets ställningstagande innebär att motion T1 (vpk) tillstyrks medan syftet med övriga nu behandlade motionsyrkanden till väsentlig del blir tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *avskaffande av den särskilda sjömanspensioneringen*

att riksdagen med avslag på propositionen, med bifall till motion 1989/90:T1 samt med anledning av motionerna 1989/90:T2, 1989/90:T3 och 1989/90:T5 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Avskaffande av den särskilda sjömanspensioneringen (mom. 1)

1989/90:TU7

Roy Ottosson (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "I likhet" och på s. 5 slutar med "behandlade motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

Regeringens förslag innebär en snabb avveckling av sjömanspensionen. Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion T3 (mp) att detta är oacceptabelt. En sådan avveckling skulle ensidigt slå mot arbetstagarparten eftersom de berörda parterna på arbetsmarknaden ännu inte kunnat komma överens om ett annat pensionssystem eller annan ersättning.

En särskild sjömanspension är välmotiverad med hänsyn till de särskilda arbetsförhållanden som vanligen förekommer för sjömän. Arbetstiderna kan vara mycket långa, arbets- och boendeytorna ombord kan vara trånga, bullernivån är ofta hög och så länge sjömannen är ombord är naturligtvis handlingsfriheten mycket begränsad även på den fritid som kan finnas. Arbets- och livssituationen torde inte vara direkt jämförbar med någon annan yrkesgrupp.

Utskottet anser att sjömanspensionen bör bibehållas. I den mån handelsflottans pensionsanstalt (HPA) inte kan täcka utgifterna för pensionen bör redaravgiften kunna höjas. Sjömanspensionen bör på sikt kunna bli avtalsreglerad, varför regeringen bör tillse att förhandlingarna i frågan återupptas mellan Sveriges Redareförening och Svenska Sjöfolksförbundet. En höjning av redaravgiften torde kunna motivera redarna att finna en för sjöfolket acceptabel lösning på den segslitna frågan. Om förhandlingarna ändå inte kommer igång bör ett avskaffande av den automatiska inflationsuppräknings av sjömanspensionen kunna komma ifråga. Regeringen bör dock återkomma till riksdagen i denna fråga. Ett avskaffande av inflationsuppräknings skulle innebära en långsam avveckling av sjömanspensionen i sin nuvarande form.

Av det anförda följer att propositionen bör avslås av riksdagen. Utskottets ställningstagande innebär att motion T3 (mp) tillstyrks medan syftet med övriga nu behandlade motionsyrkanden till väsentlig del blir tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande avskaffande av den särskilda sjömanspensioneringen*

att riksdagen med avslag på propositionen, med bifall till motion 1989/90:T3 samt med anledning av motionerna 1989/90:T1, 1989/90:T2 och 1989/90:T5 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,